

Лілія Сирота

ГАЗЕТА «ЛЕНІНСЬКА МОЛОДЬ»:
ОСОБЛИВОСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПУБЛІКАЦІЙ
1940—1941 рр.

Газета «Ленінська молодь» — офіційний друкований орган Львівського обласного комітету КП(б)У і міського комітету ЛКСМУ — сприяла радянській населення Західної України, доводила переваги соціалістичного устрою над капіталістичним, викривала недоліки у суспільно-політичному, соціально-економічному та культурному розвитку краю. Проблематика статей газети — свідчення реальної ситуації у Західній Україні, коли на її території уперше було встановлено радянську владу.

Ключові слова: Західна Україна, 1940—1941 рр., радянська, преса, газета «Ленінська молодь».

Газета «Ленінська молодь» — официальный печатный орган Львовского областного комитета КП(б)У и городского комитета ЛКСМУ — способствовала советизации населения Западной Украины, доказывала преимущества социалистического строя над капиталистическим, разоблачала недостатки в общественно-политическом, социально-экономическом и культурном развитии края. Проблематика статей газеты — свидетельство реальной ситуации в Западной Украине, когда на ее территории впервые была установлена советская власть.

Ключевые слова: Западная Украина, 1940—1941 гг., советизация, пресса, газета «Ленінська молодь».

The newspaper «Leninska molod» — the official mouthpiece of both the Lviv region committee of the CP(b)U and the Lviv city committee of the LYCLSU in Ukraine, contributed to the sovietization of West Ukrainian population, arguing for advantages of socialist system over capitalist one. Besides that it exposed shortcomings in the political, social-economic and cultural development of the region. The publications of the «Leninska molod» witnessed the complicated situation which arose in the Western Ukraine when it found itself under the Soviet rule for the first time.

Key words: Western Ukraine, 1940—1941, sovietization, the press, newspaper «Leninska molod».

Газета «Ленінська молодь», створена у березні 1940 р. і від перших днів свого існування була офіційним друкованим органом Львівського обкому КП(б)У і міському ЛКСМУ, приділяла посилену увагу діяльності цих структур, допомагала здійснювати контроль за виконан-

ням урядових рішень, сприяла приверненню населення Західної України до комуністичної ідеології, прагнула якомога ширше залучити цей регіон до радянських масових заходів. Зокрема, перед її першим відповідальним редактором Ф. Маківчуком та його заступником П. Шварцманом стояли типові для передвоєнного часу завдання участі в пропаганді радянського способу життя, доведенні його переваг на прикладах змін у місцевому житті та в СРСР загалом, викриття хиб, а відтак — якомога швидша радянська організація населення Західної України. Українські історики стверджують, що від вересня 1939 р. до червня 1941 р. значної шкоди Львів зазнав в обох сферах — матеріальній і духовній [24, с. 5; 15, с. 9].

«Особливо істотним був пошук молодого читача як найлегшого матеріалу для формування у душі комунізму», — відзначав польський дослідник Б. Гогол, аналізуючи сталінську політику у передвоєнному Львові [49, с. 16]. Інший польський дослідник, Л. Дземгел, зауважив, що у цей час «зібрання інформації... було дуже скупим» [48, с. 97]. Б. Потятиник виділив такі особливості преси тоталітарної доби: відсутність оперативних новин, зміст — це ілюстративний матеріал для політгодин, контролювання редактором інформації, передання матеріалів у набір за кілька днів наперед, невеликий обсяг [31, с. 74]. Цього вимагали від редакторів партійні документи: «Про районні газети» від 16 серпня 1939 р. і 13 липня 1940 р. [39, с. 189—191], «Про штати обласних, крайових і республіканських газет» від 25 липня 1940 р. [39, с. 192—193].

Про нову роль преси у житті суспільства говорилося і на XV з'їзді КП(б)У, що відбувся у травні 1940 р.: «Звертаючи увагу на необхідність підвищення якості друкованої пропаганди, з'їзд зобов'язує усіх керівників парторганізацій особисто керувати газетами, що є могутньою зброєю мобілізації і згуртування трудящих...» [16, с. 1027], і на пленумі ЦК КП(б)У: «Запропонувати обкомам партії західних областей посилити керівництво районними і обласними газетами, систематично слухати звіти про роботу редакцій обласних та районних газет на бюро обкому, з попереднім глибоким вивченням роботи газети, до звіту редакції на бюро обкому, міськкому, райкому» [34, с. 1].

Як згадував В. Дорошенко, у довоєнній радянській періодиці часто можна було знайти заяви визначних діячів про підтримку радянського устрою, яких насправді вони у той час не писали, однак не могли розказати про фальсифікації, оскільки ризикували життям [15, с. 8]. До

того ж вирішальну роль у радянізації відігравали не місцеві кадри, а «уповноважені», які прибули зі східних регіонів України [40, с. 187].

Незважаючи на ці особливості формування західноукраїнської преси у перший радянський період, вважаємо: саме матеріали газети «Ленінська молодь» — важливе свідчення реального політичного та духовного стану населення, існування складнощів у реалізації державних планів у цьому краї. У нашій статті через розкриття проблематики газетних публікацій продемонструємо приклади малоуспішного вкорінення ідеологічних стереотипів, докази спротиву вказівкам радянського керівництва, їхньої штучності на місцевому ґрунті.

На початку свого існування газета «Ленінська молодь» не була цілком одноманітним стосовно проблематики і способів її представлення виданням. Редакція оперувала різними жанрами, цікаво групувала дописи у рубрики і тематичні сторінки, за якими закріплювала певне місце у газеті. Вона друкувала матеріали про усі сфери життя, а також хроніку закордонних подій, акцентувала на тих проблемах, які давно існували і які якомога швидше потрібно було розв'язати чи тільки окреслювалися. Редакція зверталася і до сатиричного розкриття обговорюваних тем, ілюструвала їх.

Львівську газету стандартизували, а відтак збіднювали певні групи матеріалів. Таку першу велику групу одноманітних публікацій творили тексти урядових програм і наказів, виступів державних діячів, присвячені успіхам у різних галузях народного господарства і культури; повідомлення про пленуми партії, передовиці, передруки з «Правды» та інших газет. У них також йшлося про схвалення входу Західної України до складу УРСР. «(Ейфорія. — Л. С.) була вмотивована радістю звільнення від непопулярного польського режиму, а не прорадянськими чи прокомуністичними уподобаннями» [6, с. 13], — так трактує її виникнення у Західній Україні політолог В. Гриневич. На думку М. Литвина та К. Науменка, підтримка українцями та євреями радянських гасел була зумовлена їх дезорієнтацією [19, с. 70]. Друк у газеті офіційних матеріалів виконував роль двигуна сюжету як окремої публікації, так і цілої групи матеріалів.

Ідеальні образи Сталіна й інших партійних діячів також старанно формувалися у газеті. Їх портрети та життєписи — органічна і домінуюча складова пропагандистських матеріалів. До цієї групи публікацій можна віднести й статті історичної тематики та спогади, в яких описувалися ключові партійні з'їзди, участь визначних діячів у революційних

подіях і їх боротьбу із т. зв. ворогами народу. Цей напрям інформування також був спрямований на ліквідацію «прірви» між західно- та східноукраїнськими регіонами й ознайомлення галичан із псевдоспільним минулим.

Партійні органи, домагаючись повного послуху місцевого населення, значну увагу приділяли викриттю «ворогів народу». Про них говорилося на партійних конференціях [42], обласних нарадах голів сільських рад [28], про хід яких детально писала газета. Наступ проти «класових ворогів» особливо посилювався після XV з'їзду КП(б)У. У його резолюції, зокрема, йшлося про «пильність і непримиримість до найзапекліших ворогів трудового народу, до агентури і вірних холопів капіталістів — до українських, польських і єврейських буржуазних націоналістів — ундівців, оунівців, ендеківців, пепеєсівців, сіоністів, бундівців та іншої антирадянської нечисті» [38, с. 4]. У низці статей у такому ж зневажливому тоні не один раз прямо, переважно без називання прізвищ й установ зазначено, що «троцькістсько-бухарінські і буржуазно-націоналістичні агенти імперіалізму...» [25], «польські, українські і єврейські елементи всіляко намагаються пролізти в наші славні комсомольські лави» [9]. «Але ленінсько-сталінський комсомол... завжди викривав підступні задуми ворогів і нещадно громив їхню агентуру в своїх лавах», — оптимістично закінчувалися публікації [25].

М. Хрущов, аналізуючи становище в Західній Україні, визнав існування проблем у цьому регіоні: «...там треба ще багато попрацювати, щоб створити справжні більшовицькі радянські умови» [12]. Тому на сторінках львівської комсомольської газети можна було натрапити на таку вказівку: молодь повинна сприяти партії у її діях, наприклад у підготовці виборів чи в організації культурно-спортивних масових заходів. Власне такі звернення-заклики про допомогу свідчили, що у суспільстві існують проблеми.

Творячи образ внутрішнього ворога, редакція у такий спосіб змінювала свої мотивації важливості формування радянською системою захисних функцій, виправдовувала діяльність партії, таким чином підводила читачів до розуміння гострокритичних рішень партії і комсомолу. Як правило, після викривальних передовиць уміщувалися інші, які закликали посилювати увагу до місцевих фахівців, адже серед них могли бути приховані «вороги». Відбувалося цілеспрямоване відштовхнення молоді від цієї групи населення, навіть більше — виховання ненависті до неї й заохочення наклепів і доносів.

Друга група матеріалів — місцеві повідомлення про вплив органів влади, зокрема львівських, на працю і побут мешканців Львова і Львівської області. До третьої групи, як і до другої, найбільш цікавих для нас, — належали дописи селян, робітників та інтелігентів. Усі вони свідчили про суперечності у політичному та соціально-економічному розвитку краю. Були і такі події в УРСР, які не висвітлювали ЗМІ. Відомо, що під час першого радянського періоду у Західній Україні влада репресувала у 3—4 рази більше людей, ніж нацисти [5, с. 202; 40, с. 196; 46, арк. 22—23]. Ліквідовувалися міжвоєнні громадські й політичні організації [23, с. 48]. Інколи траплялися збройні напади на представників влади [47, с. 118]. Постійно відбувалося ущемлення прав священників [28]. Знаємо також, що у другій половині січня 1940 р. у Львові почався голод [24, с. 26]. Важкими були соціально-побутові та виробничі умови, бракувало дитячо-шкільних та лікувальних установ, зростала злочинність тощо [44].

Щоби не допустити масового відчуження народу від радянського державного устрою, редакція «Ленінської молоді» часто формувала спеціальні тематичні сторінки з історії Львова (вони домінували) чи Західної Європи, у яких наводилися факти жорстокої розправи влади з комуністами, важкого соціально-економічного становища українців у міжвоєнний час й інших народів за кордоном. Одна з них — «Їх кров не пройшла даремно» (1940. — № 23) — присвячена загибелі львівського робітника Б. Козака. Формування тематичних сторінок стало невід’ємною частиною культурно-ідеологічної пресової кампанії на захист нової влади.

Радянське керівництво свідомо не давало вказівок детально висвітлювати у західноукраїнській пресі злочинних дій репресованих, писати про конкретні судові процеси проти них. На відміну від таких львівських газет, як «Вільна Україна» і «Czerwony sztandar» («Червоний прапор») [22], у «Ленінській молоді» не велася також антирелігійна пропаганда. Влада йшла на ці поступки, оскільки більша частина населення не сприймала жорсткого радянського режиму. Згідно з постановою ЦК КП(б)У «Питання західних областей УРСР» від 24 грудня 1940 р., пом’якшувався ідеологічний тиск на віруюче населення, було дано дозвіл на святкування Різдва і рекомендацію не карати тих працівників, які не вийшли на роботу 25—26 грудня, 7—8 січня [40, с. 201]. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову «Про додаткову оплату праці колгоспників за підвищення врожайності сільськогосподарських

культур і продуктивності тваринництва по Українській РСР» (1941. — № 2) з метою ліквідувати т. зв. зрівнялівку у зарплатах і заохотити до кращих показників праці. Ці постанови свідчили, що радянська адміністрація докладала чимало зусиль, щоб якнайшвидше інтегрувати територію у загальносоюзну систему, переконати в перемогах у сферах народного господарства і культури, однак робила це обережно.

У публікаціях «Ленінської молоді» найчастіше актуалізувалися проблеми партійного і господарського розвитку: відповідальність (або ж «підкування») партії і комсомолу за формування нового світогляду молоді й інтенсифікація народного господарства, зміна керівних місцевих кадрів і їх відповідність кваліфікаційному рівню, здійснення партійного контролю над усіма сферами життя, мобілізація людей на основі радянської ідеології, роз'яснення переваг колективного господарювання, невідповідність розвитку регіону всесоюзному економічному плануванню, вчасне виконання виробничих завдань, поглиблення патріотичного і трудового виховання, викриття бюрократизму у керуванні, виявлення й осудження недоліків і хиб у роботі [32], ігнорування молоддю виробничих та фізкультурно-спортивних змагань, підтримка ініціативи [36], підпорядкування роботи комсомольських осередків завданням партії [35], залучення комсомольців до громадської праці та їх тісний зв'язок із населенням [33], ліквідація неписьменності [14] тощо.

Звернемося до особливостей розкриття на сторінках львівської газети такої проблеми, як зміцнення радянської влади у Західній Україні. Щоби створити ілюзію її успішної реалізації, редакція віддавала перевагу текстам, що висвітлювали пропагандистські акції — державні свята, демонстрації і паради, зустрічі з кандидатами у депутати тощо. Вона друкувала подяки від населення вождям партії. У критичних або ж проблемних матеріалах, а не в показово-декларативних публікаціях про щасливе життя постає справжній психологічний стан тогочасного західноукраїнського суспільства — стан непокори, відчуження від партійних ідей, неприйняття нових форм господарювання. Відтак стають зрозумілими вимоги партії максимальної мобілізації населення на вибори, сконцентрування шкільного і вузівського навчання на опануванні засад нової ідеології. У багатьох матеріалах йдеться про важливість якісної підготовки до виборів, про не завжди добросовісну роботу окремих агітаторів і агітвагонів, розкривається зміст їхніх бесід з виборцями, з недавню прийнятою у комсомол молоддю, міститься роз'яснення змісту

Конституції, виборчого закону. На сторінках газети як ілюстрації широкого сприяння українського населення політиці уряду також друкувалися замітки про життя у Східній Україні та в республіках СРСР. Їх автори розповідали про результати діяльності партії за два десятиліття, її турботу про багатонаціональне населення.

У передовицях «Ленінської молоді» проблема зміцнення нової влади у Західній Україні розкривалася паралельно із критикою роботи партійних органів — міських і районних. Їхня діяльність оцінювалася незадовільно, оскільки не був виконаний у зазначені терміни план розвитку цієї території: повільно створювалися на місцях партійні та комсомольські осередки, недокомплектувалися виборчі комісії, значна частина молоді залишалася поза комсомольською спілкою, часто нагадувалося про пильність у боротьбі з «ворогами народу». У досить гострій формі поставала проблема співпраці партійних керівників з неспілковою молоддю [37]. Вимоги щодо якості агітації і пропаганди, регулярного контролю за виконанням урядових рішень, дисципліни серед партійців розглядалися як шлях до утвердження нової влади. Дбаючи про постійне «поглиблення» політичних знань народу, редакція уміщувала пізнавальні статті про радянський устрій загалом, анонси тематичних лекцій, з якими виступали партійні інструктори і викладачі вузів.

Аналізуючи комсомольське життя, автори газети писали про активність молоді під час різних культурних заходів і виробничих змагань, а також у підготовці до військової служби. Серед проблем, з якими зіштовхнулися райкоми комсомолу і на що звергала увагу редакція, — необхідність активізації комсомольської роботи, зокрема заклик до більшого залучення молоді у передвиборний час; відсутність зв'язку комсомольського активу з неспілковою молоддю, поширення самокритики, збільшення зацікавленості населення справами комсомолу, ігнорування комсомольцями дисципліни і положень статуту тощо.

Власне «комсомольські» матеріали газети показали, що роль «Ленінської молоді» у процесі радянізації регіону немала. Щоби проілюструвати, як вона нібито швидко відбувається, редакція надрукувала чимало показових статей про охочий вступ молоді до комсомолу, ганьбила тих, хто своїми вчинками компрометував його. Розповідаючи про зразкових комсомольців, закликала інших також бути прикладом у роботі і навчанні для неспілкової молоді. Часто у дописах йшлося про ігнорування деякими комсомольцями підготовки до виборів, згортання

їхньої активності після виборів, недостатнє залучення до їхніх організацій сільської молоді. У передовиці «В кожному колгоспі — комсомольська організація» зазначалося, що першочерговим завданням сільських райкомів ЛКСМУ є створення нових спілкових осередків [3]. У публікаціях ставилося питання про покращання керівної роботи у первинних структурах [26]. Також було підкреслено, що проводиться замало зборів, не підтримуються виробничі змагання, випускається неякісна продукція, підприємства зазнають великих втрат, і все це через те, що комсомольці байдужі до своїх обов'язків. Окрім того, вони не дбають про політосвіту свою і неспілкової молоді, не налагоджують роботу політгуртків. За ці хиби, зокрема, була покритикована робота комсомольського осередку львівської кондитерської фабрики «Більшовик» [17].

У газеті зацентовано на потребі глибшого вивчення комсомольськими керівниками і молоддю підручника «Короткий курс історії ВКП(б)», а також на ролі політгуртків у засвоєнні його засад. Ліквідувавши цю прогалину в політичній освіті, буде усунений суттєвий недолік — недостатня увага підготовці юнацтва до вступу у комсомол. Про це писав П. Діденко, завідувач інструкторського відділу Червоноармійського райкому ЛКСМУ м. Львова, зокрема відзначаючи: «Першочергове в цій важливій і відповідальній роботі — це пильний і уважний добір кращої молоді...» [9]. Щоб не допустити «ворогів народу» у комсомол, необхідно також правильно планувати внутрішньоспілкову роботу, привчати молодь до дисципліни, давати їй посильні доручення, регулярно перевіряти їх виконання, вимагати вчасної сплати внесків, проводити виховну роботу серед населення.

Зважаючи на численні хиби у комсомольській роботі, у липні 1940 р. на XI пленумі ЦК ВЛКСМ наголошувалося на необхідності докорінної перебудови цієї організації [33]. Відтоді у матеріалах газети траплялося ще більше критики на адресу комсомольських організаторів. Не лише зміст, а й назви дописів були гостровикривальні, наказово-спонукальні й не приховували існування серйозних проблем у комсомолі: «Швидше завершувати перебудову» (1940. — № 64), «Зміцнювати зв'язок з масами молоді» (1940. — № 92), «За залізну комсомольську дисципліну» (1940. — № 118); «Рішуче поліпшити роботу» Й. Лівшиця (1940. — № 66), «Боротьба з порушниками дисципліни — священний обов'язок комсомольців» М. Федька (1940. — № 89), «До чого приводить благодущність» Й. Копілевича (1940. — № 119) та ін.

На сторінках «Ленінської молоді» висвітлювалося також економічне життя. Проблема відступництва, непідпорядкування, навіть ігнорування урядових постанов постає у досить великих масштабах. Викриття прогульництва, марнотратства, крадіжок обростають численними описами подібних ситуацій на різних львівських підприємствах, установах, у колгоспах і радгоспах. І хоча поряд наводяться протилежні факти і вони домінують (зокрема, як робітники і селяни перевиконують денну норму праці), критика стає невід'ємною частиною публікацій про передвоєнний соціально-економічний розвиток у краї.

У замітках газети «Ленінська молодь» інколи наводилися низькі показники праці, осуджувалися надмірні розтрати, порушення трудової дисципліни, називалися підприємства і їх керівники, які не виконували планів, не брали участі у соціалістичному змаганні. Для виявлення таких фактів редакція відряджала своїх кореспондентів на виробничі суди і збори, під час яких розглядалися справи порушників дисципліни. Метою таких публікацій було викликати всенародне осудження тих, хто не дбав про піднесення добробуту країни, не підтримував гасел її вождів.

Одна з обговорюваних у газеті проблем передвоєнного розвитку радянського господарства — це брак робочої сили. Про цю особливість економічного розвитку писав Є. Майблум, один з авторів «Ленінської молоді», зазначивши, що в СРСР друкується безліч оголошень про потребу у робітниках і службовцях [21]. Справжню причину ми знаємо — репресії і депортації населення. Відомо теж, що на 15 квітня 1940 р. у Львові й області було звільнено 13 847 осіб, окрім того, з вузів — 1820 [8, арк.73—74].

Ця проблема існувала й у сільському господарстві. І хоча більшість селян визнала колективну і державну форми господарювання, осторонь залишалися одноосібники і куркулі, названі «ворогами народу», які реально аналізували економічні зміни, розуміли, що вони придумані для зрівнялівки людей у праці, для масштабних злочинів. Аби одноосібники і куркулі швидше пішли на контакт з іншими селянами та партійцями, вступили і віддали своє майно й худобу цим двом привласницьким інституціям, автори газети намагалися аргументовано доводити поліпшення соціального становища селян, показувати їх правову рівність, всебічний духовний розвиток. Нормування праці, відпочинку, колективна відповідальність примусово прив'язували людей до землі. Щоби переконати людей у перевагах радянзації, редакція газети ініціювала різні почини. Наприклад, вона пропагувала ланковий метод,

підтримувала виробничі змагання, вчасну підготовку і проведення сільськогосподарських кампаній, різні технічні нововведення тощо [2]. Зокрема, опублікувала дописи про підтримку почину комсомольців села Грибовичі [29] селянами сіл Вінницького, Яворівського, Щирецького, Рава-Руського та інших районів [11; 13; 20; 41].

У низці заміток йшлося про порушення посівних і збиральних термінів та недоброякісне проведення сезонних робіт, неекономні витрати палива, неготовність сільськогосподарської техніки до польових робіт, неефективне використання земельної площі, погіршення роботи кооперації тощо. Усі ці складнощі не сприяли прихильному ставленню одноосібників і куркулів до радянської влади. Безгосподарність, яку вони спостерігали, відштовхувала їх. Редакція не могла приховати ці факти, оскільки вони були численними, і одним із шляхів «безкарного подолання», мирного вирішення саботажів стала, за вказівкою партії, газетна критика. У «Ленінській молоді» також було осуджено спекуляцію, показано хиби у роботі міліції та прокуратури. У замітках «Спекулянт — ворог народу» (1940. — № 8) і «Спекулянти» (1940. — № 47) наголошувалося на злочинній діяльності цієї групи населення, на її загрозі розвитку економіки країни. Важливу роль у подоланні економічних проблем відводилася профспілкам, які повинні були спрямовувати свою діяльність на залучення якомога більшої кількості робітників у свою організацію.

Хоча й молодь, як свідчила газета, нібито охоче підтримувала заклики партії працювати по-ударному, однак її фізичні сили вичерпувалися у зв'язку із продовженням робочого дня й тижня, а знань бракувало, щоби самотужки освоювати нові процеси виробництва і нову техніку. До професійних труднощів додався ще й психологічний тиск: загроза бути ув'язненим, названим «ворогом народу». Багато робітників навмисне звільнялися, щоб не бути покритикованим у газеті чи обвинуваченим у «зраді». Секретар Львівського обкому КП(б)У Л. Грищук у виступі на пленумі Львівського обкому КП(б)У зазначив: «Час вже... гостріше брати під вогонь більшовицької критики працівників, які погано працюють» [30]. Щоби застрахуватися від кадрових проблем, досягти випуску якісної продукції, забезпечити фахову освіту молоді, уряд створював трудові резерви, відкривав училища при заводах і фабриках, про що теж писала «Ленінська молодь».

Значно посилив загострення ситуації у Західній Україні «Указ Президії Верховної Ради СРСР про перехід на восьмигодинний робочий

день, на семиденний робочий тиждень і про заборону самовільного уходу робітників та службовців з підприємств і установ» (1940. — № 58). Адже населення цього регіону було віруючим і працювати у святкові дні не звикло. Ігноруючи це, редакція уміщувала критичні статті на адресу керівництва підприємств за недостатньо суворе ставлення до підлеглих, порушення правил безпеки і дисципліни, а робітників — за недотримання чистоти робочого місця, невихід на роботу, ламання техніки тощо. Зі змісту матеріалів львівської газети дізнаємося, що серед причин господарської «непокори» населення були жорсткі норми праці на виробництві й у сільському господарстві, необізнаність з новими видами роботи, застосування суворих покарань за найменшу провину тощо.

Радянізація Західної України у 1940—1941 рр. передбачала і зміни в культурному житті. Швидко формувалася структура більшовицької політичної і фахової освіти, зокрема, відкривалися українські школи, вузи, організовувалися різні гуртки, проводилися семінари, публічні лекції тощо з метою усунення польського домінування у цій сфері. Їх функціонування було спрямоване передусім на популяризацію догм комуністичної ідеології, вчення марксизму-ленінізму, «Короткого курсу історії ВКП(б)». Редакція «Ленінської молоді» навіть заохочувала самостійно вивчати історію партії, життєписи її діячів, Конституцію СРСР. Адже, як пише О. Гуменюк, «у Західну Україну стрімким потоком надходила численна пропагандистська література. Тільки в першій половині 1940 р. завезено понад 3 млн примірників різноманітних соціально-політичних брошур» [7, с. 39]. Перед місцевою владою також стояло питання активнішого залучення діячів різних національностей міжвоєнного періоду до нових змін.

Багато заміток було присвячено відкриттю клубів та інших культурно-освітніх закладів на селі, виховній та пізнавальній роботі їх працівників, зокрема організації різних вечорів, вистав, лекцій та інших масових заходів, успішне проведення яких мало свідчити про згуртованість народу, при звичаєння його до колективної форми відпочинку. Завданням цих осередків також було подолання неписьменності, піднесення ролі самоосвіти. Щоби зміцнити позиції нових культурних органів на селі і в місті, влада дбала про вчасне забезпечення бібліотек, хат-читалень, шкіл, Будинків культури необхідною літературою і обладнанням [14]. Редакція «Ленінської молоді», зі свого боку, не ігнорувала ті сигнали, які надходили з місць, про недокомплектування чи з невідомих причин малоактивну роботу клубів та інших просвітніх закладів.

Під час проведення виборчих кампаній часто у передовицях йшлося про необхідність максимального розгортання сільськими і міськими клубами і хатами-читальнями агітаційної роботи: «...кожен клуб, кожна хата-читальня повинні цілковито задовольняти потреби й запити молоді, повнотою справлятися зі своїми завданнями у виборчій кампанії» [4].

Автори «Ленінської молоді» відзначали малорезультативну роботу гуртків художньої самодіяльності, гуртків з вивчення української мови, стінних редколегій. К. Павлік у замітці «Поганий приклад» (1940. — № 82) розкритикував роботу комсомольця Кропивського, який, перебуваючи на посаді завідувача клубу м. Немирів, нехтував своїми обов'язками, на що не звертало належної уваги керівництво району. На сторінках львівської комсомольської газети також було відзначено недостатню організацію обласної олімпіади художньої творчості [10] і закликано комсомольців поділитися зі своїми колегами досвідом проведення подібних заходів у районах, на підприємствах.

Своє пояснення має і проблема ширшого залучення інтелігенції, зокрема вчителів, до освітніх реформ. Розглядаючи вчителя як важливого й обов'язкового представника і пропагатора радянських настанов, стилю і поведінки, а не лише як носія фахових знань, партія сприймала його діяльність як виховну щодо певної групи населення — дітей, молоді, менше — стосовно старшого покоління [1]. Відзначалася також важливість в ідеологічно-виховному процесі шкільної дисципліни, належної організації іспитів, високого рівня знань учнів з різних предметів, вчасної підготовки приміщень шкіл до навчального року, спланованості канікулярного відпочинку дітей, співпраці батьків та вчителів тощо [45]. Вимоги строгого контролю шкільного і вузівського навчального процесу свідчили, що навчальні програми й організація навчального року загалом з його підсумковими іспитати і наглядом за відпочинком дітей та юнацтва були неприйнятні для місцевих педагогів і молоді. Авторі «Ленінської молоді» критикували залежність сім'ї від релігійних цінностей та прагнули закріпити відповідальність батьків і школи за формування молоді. Редакція уміщувала показові статті про безпритульників, писала про злочинність серед цієї категорії дітей, закликаючи читачів до підтримки політики партії у перевихованні юного покоління.

Не оминала увагою редакція і розвиток фізкультури та спорту у Західній Україні. Читач отримував регулярну інформацію про хід того чи

іншого шахового турніру, легкоатлетичних змагань, лижного кросу тощо. Автори доволі лаконічно коментували ці заходи. Багато критики було на адресу її організаторів — партійних і комсомольських активістів, учителів фізкультури, вузівських працівників. Відтак акцентувалося на різних недоліках проведення масових заходів: слабка фізична підготовка молоді, низькі результати змагань, недостатня їхня популяризація, прогалини у навчанні інструкторів, відсутність тренерів і спортивних баз, недокомплектування останніх. Зокрема, вказувалося: «Особливо нестерпним є той факт, що... комсомольські керівники самі не опановують техніку лижного спорту, не служать прикладом того, як потрібно готуватись до кросу» [18]. Або: «На жаль, деякі керівники фізкультури не дбають про створення усіх необхідних умов для виховання молодих спортсменів» [43]; «[Змагання з плавання] виявили занедбаність водного спорту. Спортивна техніка плавців-студентів була на дуже низькому рівні» [27]. Фізкультурно-спортивні акції аналізувалися у нерозривній єдності з військово-оборонною роботою і здаванням норм ГПО.

Як бачимо, у 1940—1941 рр. радянська пропаганда торкалася майже усіх сфер внутрішнього життя. Винятком не стала і міжнародна політика, яка розкривалася через перебіг подій Другої світової війни. Аби створити у читача враження об'єктивного висвітлення, додатково подавалися нібито «нейтральні» голоси закордонної преси та інформаційних агентств. Однак набагато частіше акцентувалося неправильне розуміння деякими керівниками іноземних держав міжнародної ситуації. Про існування наклепів дуже часто йшлося у матеріалах про радянсько-фінську війну, радянсько-афганські й радянсько-китайські відносини, радянсько-британські торговельні переговори, вступ радянських військ на територію Прибалтики.

Населення Західної України, як і всього СРСР, зіштовхнулося з проблемою міждержавної ворожнечі, насильства. Редакція «Ленінської молоді» пов'язувала її розв'язання зі зміною політики А. Гітлера. Тож у публікаціях наголошувалося на важливості поліпшення механізмів підтримки миру та стабільності у світі. Зокрема, редакція друкувала матеріали переговорів Й. Сталіна й інших представників уряду з керівниками закордонних делегацій, які приїжджали до Москви, і тексти нот протесту проти агресивних дій Німеччини та країн, що підтримували її політику. У часописі друкувалася велика кількість повідомлень про бої на морях і суші, наслідком яких були тисячі людських жертв, значні

втрати військової техніки, руйнування міст, різних стратегічних об'єктів. Воєнна хроніка давала змогу побачити нову загрозу в усій повноті, усвідомити важливість захисту інтересів Радянської держави заради благополуччя її громадян і для усього світу.

Зміцнення позицій комуністів за кордоном також було важливим моментом в утвердженні соціалістичних ідей у світі. Редакція часто вміщувала повідомлення про переслідування цих партійців у Великобританії, Румунії, США, Франції, Швеції та інших країнах. Їх органічно доповнювала інформація про виступи профспілок проти війни, святкування 1 Травня на всіх континентах, антивоєнні демонстрації, відставки урядів тощо. У публікаціях «Ленінської молоді» траплялися непрямі звернення до населення Західної України фінансово допомагати МОПР, активніше вступати до його лав.

Присутність великої кількості матеріалів міжнародної тематики у комсомольській газеті, на наше переконання, — важлива складова радянської пропаганди у Західній Україні, засіб формування позитивного образу СРСР, а отже — позитивного ставлення західноукраїнського населення до нього. Адже численні складнощі у розвитку цього регіону, про які писала газета, свідчили про існування двох ситуацій: ідеологічну уніфікацію населення і протидію цій уніфікації. З огляду на це проблематика статей львівської газети «Ленінська молодь» — цікаве свідчення непростой ситуації у Західній Україні у передвоєнний час.

1. Бойова програма дій // *Ленінська молодь*. — 1940. — № 103.
2. Будемо боротися за врожаї на оновленій землі: До всіх комсомольців, колгоспної, радгоспної і селянської молоді, до всіх трактористів західних областей України // *Ленінська молодь*. — 1940. — № 35.
3. В кожному колгоспі — комсомольська організація // *Ленінська молодь*. — 1940. — № 42.
4. Вогнища культури на селі // *Ленінська молодь*. — 1940. — № 108.
5. *Грабовський С.* Пакт, який розпочав війну. Епізоди Великої Історії / Сергій Грабовський // *Сучасність*. — 2009. — № 9. — С. 165—203.
6. *Гриневич В.* Суспільно-політичні настрої населення України у роки Другої світової війни : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Гриневич Владислав Анатолійович. — К., 2008. — 32 с.
7. *Гуменюк О.* Соціальні проблеми радянізації західноукраїнських земель на початку Другої світової війни / О. Гуменюк // *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : наукові записки Рівненського дер-*

- жавного гуманітарного університету : зб. наук. пр. — Рівне, 2009. — Вип. 15. — С. 34—40.
8. Державний архів Львівської області. — Ф. П-3, оп. 1, спр. 4: Протокол І обласної партійної конференції. — 212 арк.
  9. *Діденко П.* Дбати про якісний ріст / П. Діденко // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 43.
  10. *Ерліх Л.* Широке поле діяльності / Л. Ерліх // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 76.
  11. *Загребайло І.* Підтримуємо ініціативу / І. Загребайло // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 27.
  12. Звітна доповідь ЦК КП(б)У XV з'їздові Комуністичної партії (більшовиків) України : доповідь секретаря ЦК КП(б)У тов. М. С. Хрущова // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 39.
  13. *Зінгер Л.* В перших лавах / Л. Зінгер // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 29.
  14. *Калінін М. І.* До всіх районних і сільських рад депутатів трудящих / М. І. Калінін // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 23.
  15. *Ковалюк В. Р.* Культурологічні та духовні аспекти «радянзації» Західної України (вересень 1939 — червень 1941 р.) / В. Р. Ковалюк // *Український історичний журнал.* — 1993. — № 2/3. — С. 3—17.
  16. Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК : в 2 т. — К. : Политиздат Украины, 1975. — Т. 1. — 1090 с.
  17. *Коп Й.* На чолі молоді / Й. Коп // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 36.
  18. Краще готуватись до кросу // *Ленінська молодь.* — 1941. — № 6.
  19. *Литвин М.* Сталін і Західна Україна: 1939—1941 рр. / Микола Литвин, Кім Науменко. — К., 2010. — 80 с.
  20. *Литвиненко І.* Розгортається змагання / І. Литвиненко // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 27.
  21. *Майблум Є.* Бесіди про кращих / Є. Майблум // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 8.
  22. *Максимчук П. П.* Партійна преса західних областей України в боротьбі за подолання релігійних пережитків у свідомості трудящих (вересень 1939 — червень 1941) / П. П. Максимчук // *У боротьбі за світлі ідеали комунізму.* — Львів, 1970. — С. 217—227.
  23. *Марискевич Т.* Галичина в роки Другої світової війни: порівняльний аналіз окупаційних режимів / Тарас Марискевич, Ігор Гаврилів // *Мандрівець.* — 2009. — № 3. — С. 47—53.
  24. *Михалик В.* Львів повсякденний (1939—2009) / Володимир Михалик, Ілько Лемко. — Львів : Апріорі, 2009. — 240 с.
  25. Найважливіше в роботі комсомолу // *Ленінська молодь.* — 1940. — № 25.

26. Народа секретарів новоутворених комсомольських організацій // Ленінська молодь. — 1940. — № 32.
27. *Николаев Б.* Невдалі змагання / Б. Николаев // Ленінська молодь. — 1940. — № 125.
28. Обласна нарада голів сільських рад // Ленінська молодь. — 1940. — № 3.
29. Організуймо обласне соціалістичне змагання комсомольських організацій колгоспів і машинно-тракторних станцій на краще проведення першої більшовицької весни : лист комсомольської організації колгоспу ім. 17 вересня, с. Грибовичі, Львівського району і трактористів Грядівської МТС до всіх комсомольців, колгоспної молоді і трактористів Львівської області // Ленінська молодь. — 1940. — № 24.
30. Пленум Львівського обкому КП(б)У // Ленінська молодь. — 1940. — № 58.
31. *Потятиник Б. В.* Тоталітарна журналістика : текст лекцій / Б. В. Потятиник. — Львів, 1992. — 80 с.
32. Про завдання партійних організацій в області промисловості і транспорту // Ленінська молодь. — 1941. — № 24.
33. Про поліпшення роботи з комсомольським активом і перебудову комсомольського апарату : постанова XI пленуму ЦК ВЛКСМ // Ленінська молодь. — 1940. — № 62.
34. Про роботу Львівського і Ровенського обкомів КП(б)У : з резолюції пленуму Центрального Комітету КП(б)У України // Ленінська молодь. — 1940. — № 127.
35. Про участь комсомольських організацій міст Харкова і Сталіно у виконанні рішень XVIII Всесоюзної конференції ВКП(б) // Ленінська молодь. — 1941. — № 62.
36. Промова секретаря ЦК ВЛКСМ тов. Михайлова // Ленінська молодь. — 1941. — № 26.
37. XV з'їзд Комуністичної партії (більшовиків) України : з промови секретаря ЦК КП(б)У тов. Бурмистенка М. О. // Ленінська молодь. — 1940. — № 38.
38. Резолюція XV з'їзду КП(б)У на звітну доповідь Центрального Комітету КП(б)У // Ленінська молодь. — 1940. — № 102.
39. Решення партії о печаті. — М. : Политиздат при ЦК ВКП(б), 1941. — 236 с.
40. *Рубльов О. С.* Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20 — 50-ті роки XX ст.) / Олександр Сергійович Рубльов, Юрій Анатолійович Черченко. — К. : Наукова думка, 1994. — 351 с.
41. *Руденко В.* Сінонь швидко і якісно / Віра Руденко // Ленінська молодь. — 1940. — № 27.
42. Товаришеві Сталіну // Ленінська молодь. — 1940. — № 27.

43. Фізкультурну роботу на вищий рівень // Ленінська молодь. — 1940. — № 104.
44. Хлевнюк О. 26 июня 1940 года: иллюзии и реальности администрирования / О. Хлевнюк // Коммунист. — 1989. — № 9. — С. 86—96.
45. Храпливий З. Наслідки цьогорічного набору / З. Храпливий // Ленінська молодь. — 1940. — № 83.
46. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. — Ф. 859, оп. 1, спр. 10 : Матеріали про роботу групи ЦК КП(б)У у м. Львові. Списки осіб, направлених на партійну роботу в західні області України. — 85 арк.
47. Шайкан В. Анексія західноукраїнських земель Радянським Союзом на початку Другої світової війни. Ідеологічний аспект / Валерій Шайкан // Галичина: До 100-річчя від дня народження Степана Бандери. — 2009. — № 15/16. — С. 113—119.
48. Dzięgieł L. Lwów nie każdemu zdrów / Leszek Dzięgieł. — Wrocław, 1991. — 370 s.
49. Gogol B. Czerwony sztandar: Rzecz o sowietyzacji ziem małopolski Wschodniej: Wrzesień 1939 — czerwiec 1941 / Bogusław Gogol. — Gdańsk, 2000. — 348 s.

Валентина Передирій

ЛЬВІВСЬКІ ЖУРНАЛИ
 «ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО» (1940—1941 pp.),
 «РАДЯНСЬКИЙ ЛЬВІВ» (1945—1951 pp.),
 «ЖОВТЕНЬ» (1951—1989 pp.):
 ДО ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВИДАНЬ

Львівські літературні журнали характеризуються як періодичні видання різних етапів розвитку радянської системи. Пропонується при реєстрації цих видань та укладанні бібліографічних описів представляти їх диференційовано як самодостатні видання.

Ключові слова: західноукраїнський регіон, буржуазний націоналізм, соціальні зміни, радянська преса, ідеологічна діяльність.

Львовские литературные журналы характеризуются как периодические издания разных этапов развития советской системы. Предлагается при регистрации этих изданий и составлении библиографического описания представлять их дифференцировано как самодостаточные издания.